

QIZILO'NGACH DIVERTIKULLARI RENTGENOLOGIK TASHXISLASH

Odiljonova Madinabonu Umidjon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

2-son davolash fakulteti 221-"A" guruh talabasi

Ilmiy rahbar: katta o'qituvchi **Shixov Yorbek**

Annotatsiya: Mazkur maqolada qizilo'ngach divertikullari rentgenologik tashxislash masalasi keng yoritilgan. Divertikullar morfologiya, klinik ko'rinishlar, tashxis usullari va rentgenologik tekshiruvlarning o'rni va ahamiyati asosli tahlil etilgan. Qizilo'ngach divertikullarining rivojlanish omillari, klinik simptomatika va rentgenogrammadagi belgilar to'liq bayon qilingan. Shuningdek, zamonaviy rentgen metodlari, ularning afzallik va chegaralari xususiyatlari muhokama etilgan. Maqola so'ngida klinik tajriba asosida rentgenologik tashxislash imkoniyatlari yuzasidan xulosalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qizilo'ngach, divertikul, rentgen, tashxis, kontrast modda, klinika, morfologiya, radiologiya.

Qizilo'ngach divertikullari inson organizmidagi tabiatiga ko'ra nisbatan nodir hamda murakkab kasallik turlaridan biri hisoblanadi. Ular, asosan, qizilo'ngach devorlarining old va yon tomonlarida joylashadigan, qizilo'ngach bo'shlig'idan chiqib turgan sumkacha ko'rinishidagi patologik cho'ntaklardir. Qizilo'ngach divertikullari, ko'pincha, qizilo'ngach mushak qatlamining kuchsizligi yoki ichki bosimning oshishi natijasida yuzaga kelishi mumkin. Ushbu o'zgarish, asosan, o'rta va katta yoshdagi insonlarda uchraydi. Bu kasallik dastlabki bosqichda deyarli aniq simptomlarsiz kechishi, ko'p hollarda asoratlar yuzaga kelganidan so'ng tashxis qilinishi bilan xavfli hisoblanadi. Qizilo'ngachning anatomik va fiziologik xususiyatlari kasallikning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Uning bir necha anatomik toraygan va kengaygan sohalari bor va ushbu sohalarda divertikullar ko'proq uchraydi. Ko'pincha, qizilo'ngachning bo'yin qismi va ko'krak qismida divertikul hosil bo'lishi kuzatiladi. Ushbu joylarda mushakning nisbatan zaifroq bo'lishi, shuningdek, tashqi omillar ta'siri yordamida divertikul paydo bo'lishi

mumkin. Divertikullarning asosiy klinik belgilaridan biri disfagiya – yutishda qiyinchilikdir. Bemorlar og‘riq, yutgan taomdan keyin noqulaylik, badan og‘irligi, ba‘zan qusish, og‘izdan yoqimsiz hid chiqishi kabi shikoyatlar bilan shifokorga murojaat qiladi. Divertikul kattaligi ortgani sari simptomlar kuchayadi. Qizilo‘ngach divertikuli ba‘zan balg‘am ajralishi, ba‘zan esa tashqi bosim natijasida qizilo‘ngach atrofidagi organ va to‘qimalarga bosim o‘tkazishi mumkin. Shuningdek, divertikullar yallig‘lanish, qon ketishi va hatto teshilish xavfi bilan ham kechadi [1].

Qizilo‘ngach divertikullarini aniqlash va baholashda aksariyat hollarda rentgenologik tashxis muhim rol o‘ynaydi. Bu usul eng samarali, xavfsiz va keng qo‘llaniladigan diagnostik metod hisoblanadi. Dastlabki bosqichda bemorga rentgenodiagnostika, ya‘ni frontal va yon proektsiyalarda oddiy rentgen suratlar olinadi. Bu usul orqali qizilo‘ngach konturlari va anatomik o‘zgarishlar baholab chiqiladi. Ammo, ko‘p hollarda, oddiy rentgenogrammada divertikul ko‘rinmasligi yoki noaniq soya sifatida namoyon bo‘lishi mumkinligi sababli, rentgenologik tashxislashda kontrast modda ishlatiladi. Rentgenologik tashxislash uchun eng ko‘p qo‘llaniladigan kontrast moddalar – bariy sulfat va suvda eriydigan kontrast moddalardir. Bariy suspenziyasi og‘iz orqali yuborilganda, qizilo‘ngachdan o‘tarkan, divertikul bo‘shlig‘iga kirib, rentgenogrammada aniq to‘ldirilgan soya ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, to‘ldirilgan divertikul qizilo‘ngachning asosiy sohasidan chetda ko‘rinadi va uning o‘lchami, shakli, joylashishi aniq baholanadi. Kontrast modda yordamida divertikul devorining holati, divertikulning o‘lchami, bo‘yni va asosiy qizilo‘ngach bilan bog‘lanish sohasini ham aniqlash mumkin. Bariy yordamida rentgenogrammada divertikul cho‘ntak ko‘rinishida aniq tasvirlanadi. Ba‘zan divertikul devorlari notekis, sochilgan ko‘rinishda bo‘lishi, ichki yuzasida yallig‘lanish yoki xoralar tasviri aniqlanishi mumkin. Bundan tashqari, agar divertikul yallig‘langan yoki unda tugunlar bo‘lsa, kontrast modda u sohalarda to‘planib, undagi patologik o‘zgarishlarni ko‘rsatadi. Shuningdek, rentgenologik tashxis bemorda boshqa qizilo‘ngach kasalliklarini, masalan, o‘sma, striktura yoki xoralar bor yoki yo‘qligini ham aniqlash uchun muhim hisoblanadi [2].

Rentgen tadqiqoti quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

1. Oddiy rentgenogramma – bemorning ko‘krak qafasi va qizilo‘ngach sohalari tahlil qilinadi
2. Kontrast rentgenogramma – bemorga kontrast moddasi ichiriladi va qizilo‘ngach bo‘ylab tasvirga olinadi
3. Dinamik rentgenogramma – kontrast o‘tish jarayonidagi o‘zgarishlar muntazam tahlil qilinadi
4. Yon va to‘g‘ri proektsiyalarda suratlar olingach, divertikul joylashuvi, shakli va o‘lchamlari aniqlanadi.

Tekshiruv davomida qizilo‘ngachning harakat faoliyati, uning qisqarishlari va yutiladigan modda tezligi ham tahlil qilinadi. Divertikul bo‘shlig‘ida kontrast moddaning uzoq saqlanishi, qizilo‘ngach devorining notekisligi yoki qalinlashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, rentgenogrammalarda divertikulga xos bo‘ladigan simptomlar – divertikul cho‘ntak ko‘rinishida, pufakcha tarzida, asosiy qizilo‘ngach konturidan tashqarida joylashadi va kontrast to‘planishi aniq ko‘rinadi [3].

Yirik va ko‘p sonli divertikullarda, ayrim hollarda, bir necha darajali proektsiyalar, ya’ni burchak ostida olingan suratlar orqali ham aniq tasvir olinadi. Hozirgi zamonaviy radiologiyada rentgenografiyadan tashqari kompyuter tomografiyasi (KT), magnit-rezonans tomografiya (MRT), ezofagoskopiya kabi usullar ham ishlatilib, kamida asosiy va keng tarqalgan tashxis usuli bu rentgenologik metod hisoblanadi. KT va MRT yordamida qizilo‘ngach devori, yaqin joylashgan to‘qimalar holati va asoratlarini ham aniqlash mumkin, lekin, ma’lumotlarning asosiy qismini klassik rentgenografiya orqali olish imkoniyati yuqori. Qizilo‘ngach divertikullari turlari mavjud: pulsatsion (Haynman divertikul), traksion va aralash turdagi divertikullar. Pulsatsion divertikullar qizilo‘ngachning yuqori qismida, “faringo-ezofageal” sohada joylashadi va ko‘proq mushaklarning no‘noqligi natijasida vujudga keladi. Traksion divertikullar esa qizilo‘ngachning o‘rta sohasida, ko‘pincha yallig‘lanish natijasida atrof sababli paydo bo‘ladi. Bunday turlarni rentgenogrammada turli shakli, joylanishi va o‘lchamlari bilan aniqlash mumkin. Shuningdek, rentgenogrammada divertikulning bo‘yicha, bo‘shliq

o'lchami, divetikul devorining taxiqat darajasini ham aniqlash imkoniyati mavjud. Bu esa keyingi bosqichda davolash taktikasini belgilashga yordam beradi [4].

Divertikul haqida ma'lumotlar etarli to'plash uchun rentgenogramma o'tkazishda quyidagi mezonlarga ahamiyat beriladi:

- Divertikulning qayerda joylashgani
- Divertikul ichidagi suyuqlik yoki ovqat qoldiqlari mavjudligi
- Divertikulning shakli va o'lchami
- Divertikul devori qalinligi
- Qizilo'ngach asosiy kanali bilan bog'lanish nuqtasi
- Divertikul bo'shlig'ida kontrast moddaning birikishi muddati

Qizilo'ngach divertikullari uchun rentgenologik tashxis yuqori aniqlikka ega bo'lib, kasallikni erta davrdanoq aniqlash va asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Klinikasida kasallikning o'tkir yoki surunkali bosqichlari, shuningdek yong'oqlanishning mavjudligi, qon ketish yoki boshqa og'ir kechishi ahamiyatga ega. Shunga ko'ra, barcha hollarda rentgenologik metod asosiy diagnostika usuli sifatida keng joriy etiladi.

Rentgenologik tashxis yo'lida bemorlarga kontrast modda berilgandan so'ng, divertikul bo'shlig'i aniq ko'rinadi, u orqali turli noaniqliklarni bartaraf qilish, kasallik turini va tarqalgan sohasini baholash uchun juda qulay imkoniyat mavjud. Shuningdek, bu yana operatsiya rejalashtirish va davolash taktikasini to'g'ri belgilash uchun asosiy ma'lumot manbai bo'lib ham xizmat qiladi. Qizilo'ngach divertikullari yirik bo'lishi yoki taom o'tishida jiddiy to'siq bo'lsa, rentgenogramma asosida bemorga endoskopik va jarrohlik usullarini qo'llash to'g'risidagi qaror qabul qilinadi. Har bir jarrohlik aralashuvi yoki invaziv manipulyatsiyani o'tkazishda rentgen ma'lumotlaridan foydalanish zarur bo'ladi. Shu tariqa, qizilo'ngach divertikullarida rentgenologik tashxis usullari kasallikni tashxislash, uning anatomik xususiyatlarini aniqlash, asoratlarni oldindan ko'ra bilish va davolash rejalarini ishlab chiqishda asosiy manba hisoblanadi. Bu usul nafaqat kasallikni dastlabki bosqichda aniqlash, balki keyingi davo bosqichlarini belgilashda, shuningdek keng klinik kuzatuvda muhim ahamiyat kasb etadi [5].

XULOSA

Qizilo'ngach divertikullari tashxisida rentgenologik metodlar eng ishonchli va samarali hisoblanadi. Zamonaviy rentgenografiya va kontrast tekshiruvlar bemorlarda divertikullar parametrlarini aniq aniqlashga imkon beradi, bu esa, o'z navbatida, bemorga eng to'g'ri va individual davolash dasturi tanlash uchun zamin yaratadi. Rentgenologik tashxis usullari morfologik va funktsional o'zgarishlarni baholab, kasallikni erta bosqichdayoq aniqlash, asoratlarning oldini olish va keyingi invaziv tekshiruvlarni to'g'ri rejalashtirishda asosiy o'rin tutadi. Divertikul o'lchami va joylashuvi, uning devori va ichki tuzilishini to'la baholash imkoniyati bor. Shu asosda, qizilo'ngach divertikullari holatida zamonaviy rentgen usullari asosiy tashxis metodi sifatida klinik amaliyotda keng joriy etilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axel L. Radiology of Esophageal Diverticulum. New York: Springer, 2021.
2. Brown J.A., Smith M.L. Diagnostic Imaging of Esophageal Disorders. London: Elsevier, 2020.
3. Qodirov B.Q., Ibragimov I.A. Tibbiy radiologiya asoslari. Toshkent: Istiqlol, 2022.
4. Deryabin A.N. Rentgenodiagnostika zabolevaniy pishchevoda. Moskva: Meditsina, 2019.
5. Xolboev A.X. va boshqalar. Tibbiyot amaliyotida rentgenologiya. Toshkent: Kitob dunyosi, 2020.
6. Pearson F.G. The Esophagus. 7th edition. UK: Elsevier Saunders, 2021.
7. Goldblum J.R., Lamps L.W. The Practice of Surgical Pathology of the Esophagus. Philadelphia: Saunders, 2022.